

О.О. Калініченко,
І.В. Мосійчук,
І.О. Пойта,
аспіранти

ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»

СФЕРА ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Формування цивілізованої ринкової системи господарювання в Україні відбувається на ґрунті складного становлення української державності та демократизації суспільного життя. Вирішальна роль у здійсненні глибоких соціально-економічних перетворень належить людському чиннику, якісні рушії якого формуються сферою послуг – органічною складовою народногосподарського відтворювального процесу. Значення сфери послуг особливо зростає за умов, коли необхідно забезпечити такі зміни, які б визначали суспільний розвиток в напрямку глобального становлення постіндустріальної інформаційної цивілізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки українськими вченими було підготовлено цілу низку досліджень, в яких розглядаються й аналізуються окремі аспекти досліджуваної проблеми. Особливої уваги заслуговують праці відомих українських вчених-економістів: О.Г. Білоруса, Б.М. Данилишина, В.Ф. Данільчука, В.Г. Єременка, В.І. Куценко, В.Є. Новицького, С.В. Сіденко та ін.

Теоретико-методологічні та організаційні аспекти щодо формування, функціонування й розвитку сфери послуг у світовій економіці вже тривалий час знаходяться в полі зору зарубіжних дослідників-економістів: І.Т. Балабанова, С.І. Долгова, А.Д. Криканова, І.І. Лівенцової, Л.М. Невдулаєва, Ф. Котлера та ін.

Метою дослідження є обґрунтування основних причин, етапів формування та функціонування сфери послуг в контексті сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Наукове пізнання економічної природи послуг, аналіз проблем їх соціально-економічної ефективності зумовлюється передусім дедалі більшим зростанням ролі і значення сфери послуг в забезпеченні суспільного прогресу в умовах сталого розвитку. Водночас, вона пояснюється і складністю вирішення економічних проблем у такій важливій, специфічній сфері суспільної діяльності, що відноситься до нематеріального, духовного виробництва та охорони здоров'я суспільства України. З одного боку освіта, охорона здоров'я – це сфери, призначення яких виступає збереження знань, здоров'я, духовний розвиток людини, розвиток культури, в цілому цивілізації. З іншого – ця сфера за умов ринкової економіки функціонує на економічних засадах, потребує всебічного врахування прибутку, що висуває необхідність ефективнішого використання фінансових, структурних, кадрових та управлінських аспектів сфери послуг.

Одним із головних результатів трансформації економіки України є певний прогрес у соціальній сфері. Поряд з цим серед найважливіших соціальних проблем, рішення яких стоїть на порядку денному, істотне місце займають проблеми докорінного поліпшення роботи галузей сфери послуг, зокрема, обслуговування населення.

Послуги – це результат діяльності підприємств, що не набуває матеріально-речової форми та задовольняє певні потреби замовника. Частина послуг є ринковими, тобто призначеними для реалізації або реалізованими за економічно значущими цінами. Іншу частину утворюють неринкові послуги, які реалізуються державними, або ж некомерційними установами й організаціями за цінами, що не мають економічного значення, з метою задоволення індивідуальних потреб господарств і колективних потреб суспільства в цілому (рис. 1.).

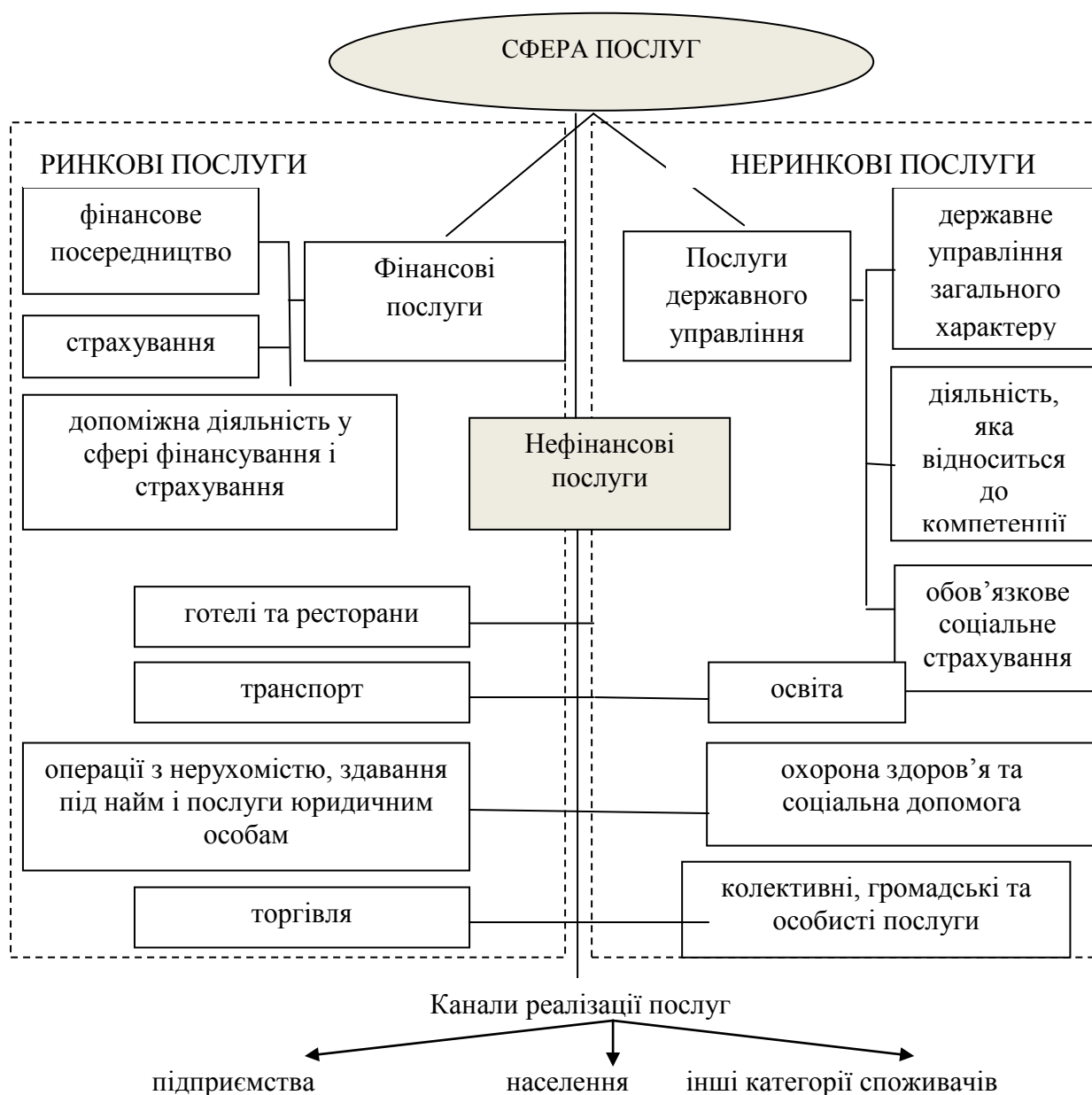

Рис. 1. Структура сфери послуг

Активний розвиток ринку послуг зумовлено низкою факторів:

- політику держави, яка може проявлятися у посиленні контролю над ціноутворенням, прийняті законів;
- соціальні зміни у суспільстві, що зумовлюють зростання доходів населення, трансформації способу життя, підвищення потреби в послугах;
- тенденції розвитку бізнесу, що сприяє зростанню вимог до якості послуг;

– розвиток інформаційних технологій та їх впровадження у виробництво;

– інтернаціоналізації і глобалізації організацій соціальної сфери, які тісно пов'язані з активізацією процесів об'єднання та поглинання на міжнародному рівні, виходом підприємств, організацій на нові ринки, виникнення значної кількості стратегічних альянсів, підвищення активності транснаціональних сервісних компаній тощо [1, с. 89].

Розвиток сфери послуг визначається дією чинників мікро (внутрішнього) та макро (зовнішнього) середовища. Перші впливають на рівні окремої організації та безпосередньо визначають умови її функціонування.

Чинники макросередовища представлені силами ширшого соціального плану, що створюють загальні умови функціонування ринку послуг [3, с. 154]. У першу чергу, це тип і стан економіки, демографічна ситуація та особливості розселення населення, природно-географічні умови, специфіка соціокультурного середовища тощо.

Від характеру впливу чинників залежить рівень стійкості розвитку ринку послуг і окремих його складових. Внутрішня стійкість відображає рівень кадрового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного потенціалу, необхідний для забезпечення стабільно високих показників діяльності, а також ефективність управління процесом виробництва послуг. Зовнішня стійкість формується на основі стабільності макроекономічного середовища та досягається за допомогою макроекономічного регулювання ринкової економіки.

Тип і стан економіки визначають матеріально-технічну базу ринку послуг, характер взаємовідносин на ринку та ступінь державного втручання в економічні процеси. Для аналізу їх впливу використовуються показники, що характеризують величину та динаміку ВВП, стан засобів

виробництва та ринкової інфраструктури, доходи та витрати населення, рівень його соціальної диференціації тощо.

Світова економічна криза 2009 року найбільшійше відбилася на українській економіці ніж в цілому на світовій: падіння ВВП України становило майже 15%, тоді як світова - впала лише на 2,3% (рис. 2).

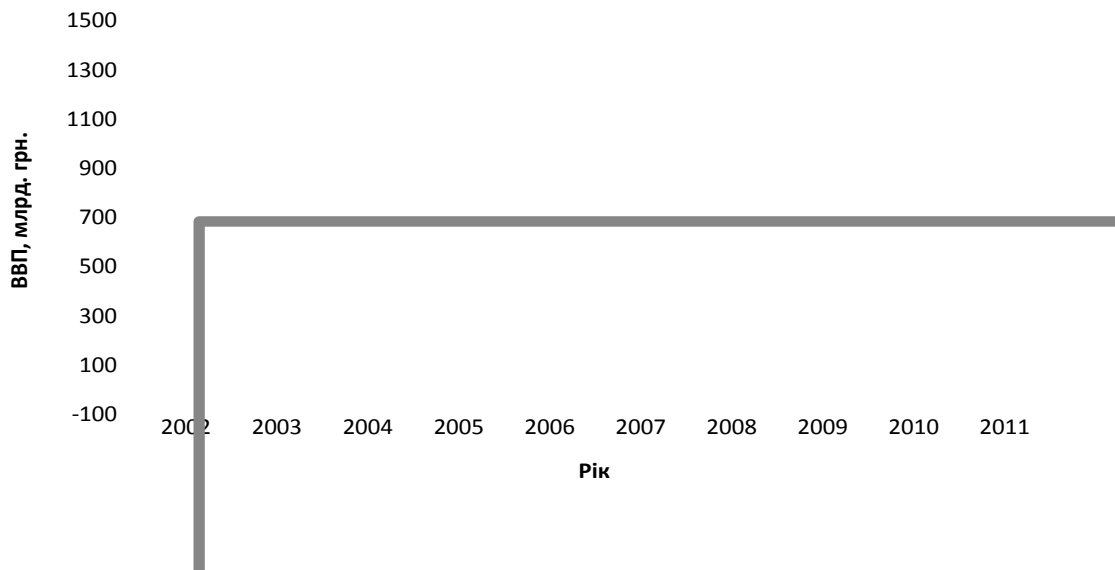

Рис. 2. Динаміка ВВП за 2002-2011 рр.

На фоні економічного зростання в Україні спостерігається зменшення впливу держави на економіку. В країні сформувалися квазіринкові відносини з сильним нерегламентованим втручанням. Його негативними наслідками є корупція, панування вузькогрупових інтересів над загальнодержавними, а також тонізація економіки. Все це підриває авторитет країни, дезорганізовує всю систему влади, шкодить утвердженню демократії. Належної уваги не приділяється створенню загальних мов підприємницької діяльності, спостерігаються протиріччя в законодавстві, щодо підприємницької діяльності.

Зменшення впливу держави на економіку, не контрольованість і непрозорість приватизаційних процесів, що відбулися в країні обумовили розрив між найбіднішими і найбагатшими. Якщо в Європі співвідношення

між 10% найбагатших і 10% найбідніших у середньому становить 1:7, то в Україні 1:17 [1, с. 65].

Існуючий рівень заробітної плати не стимулює підвищення продуктивності праці, яка в 2011 році становила лише 30% від показника країн Європейського Союзу. За даними Держкомстату України середня зарплата в грудні 2011 склала 3054 гривні (рис. 3). У січні 2011 року середня зарплата по країні дорівнювала 2297 гривень.

Рис. 3. Динаміка зміни середньої зарплати в Україні в 2011, в гривнях

За останні роки частка видатків на соціально-культурні заходи в загальних видатках зведеного бюджету України зросла до 25,2%.

Серед найважливіших проблем фінансування некомерційної частини соціальної сфери виділяється проблема розподілу бюджетних обов'язків між різними адміністративно-територіальними рівнями.

В Україні склалася несприятлива демографічна ситуація. Свідченням цього є зменшення чисельності населення, посилення еміграційних і депопуляційних процесів, що відбуваються як за рахунок істотного підвищення смертності, так і через стрімке падіння народжуваності,

поступове «старіння» населення, деформація вікової структури, збільшення економічного навантаження на працездатних.

На початок 2012 року чисельність населення України становила 45 млн. 634 тис. мешканців. Природне скорочення склало 162 тис., що на 38.6 тис. менше ніж за аналогічний період 2010 року.

На демографічний та кадровий потенціал впливає чинник зовнішньої міграції. За результатами дослідження, проведеного експертами європейської комісії «Caritas International» на 2011 рік приблизно 4.5 млн. трудових мігрантів з України перебувають за кордоном, з яких 1.7 млн. – у країнах ЄС [2]. За іншими оцінками, ця цифра коливається від 2 до 7 млн. [1] Нами було виявлено, що найменших втрат кадрового потенціалу зазнали регіони, де були створені прийнятні умови для накопичення людського капіталу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження різних чинників та факторів розвитку сфери послуг приділялося і приділяється багато уваги, особливо в сучасних умовах господарювання, коли стрімко розвивається наука і техніка, а їх результати активно використовується, коли змінюється технологія надання послуг.

Надзвичайно важливою для сучасної України є проблема налагодження такого фінансово-економічного механізму сфери послуг, який би на основі впровадження в реальну практику принципів прозорості, відповідальності, результативності, сприяв суттєвому підвищенню рівня економічної ефективності та досягнення соціальної справедливості у сфері послуг.

Джерела

1. Данилишин Б.М. Сфера та ринок послуг у контексті соціальної модифікації суспільства: [монографія]/ Б.М. Данилишин, В.І Куценко, Я.В. Остафійчук – К.: ЗАТ «Нічвала», 2005. – 328 с.

2. Куценко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. – 656 с.

3. Моргулець О.Б. Менеджмент у сфері послуг [Навч. посіб] / . – О.Б. Моргулець - К.: Центр учбової літератури. 2012. 384 с.

Анотація

Стаття присвячена проведенню аналізу закономірностей та тенденцій функціонування сфери послуг в умовах сталого розвитку. Проведено аналіз основних чинників та факторів розвитку сфери послуг.

Ключові слова: послуга, сфера послуг, соціальна сфера, кадровий потенціал, фактори впливу, життєвий рівень.

Summary

Article devoted to the analysis of patterns and trends in the functioning of services in the context of sustainable development. The analysis of the main factors of development services. One of the main results of the transformation of the economy of Ukraine is some progress in the social sphere. At the same time among the most important social problems, the solution of which is on the agenda, took a significant problem of radical improvement of service sectors, including services.

Enormous role in the functioning of the system of economic relations in society plays the service sector. This area of social economy attracts attention of economists, is the object of constant study, theoretical research and practical bases the place and role of employees in the service of social reproduction. These studies are required to develop appropriate socio-economic policies of society in respect of services on a particular segment of social development.

Keywords: service, service, social affairs, human resources, influence, standard of living.

Пойта І.О. Сфера послуг в контексті сталого розвитку / І.О. Пойта // Економіка природокористування і охорони довкілля:[зб. наук. пр.] /ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». – К.:ДУ ІЕПСР України, 2012. – С. 204-209